

**MAKTAB TIZIMIDAGI MUAMMOLAR VA ULARNI HAL
ETISHDA PEDAGOGIK AMALIYOTNING AHAMIYATI**

Muallif: *Abdug‘apporov Ismoiljon Qayumjon o‘g‘li*
“TIQXMMI” Milliy Tadqiqot Universiteti
“Ekologiya va huquq” fakulteti 2-bosqich talabasi
Ilmiy rahbar: *Nodira Karimova*
“TIQXMMI” Milliy Tadqiqot Universiteti
“O‘qitish nazariyasi va metodikasi” kafedrasi o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada 2024-yil 2-dekabrda 2025-yil 30-aprelgacha Toshkent shahri Mirzo Ulug‘bek tumanidagi 142-umumta’lim maktabida olib borilgan o‘quv amaliyoti jarayonida kuzatilgan asosiy muammolar tahlil qilinadi. Xususan, o‘qituvchilarning malaka muammolari, infratuzilma yetishmovchiligi, ta’limdagi hududlararo tafovutlar, individual yondashuv tizimi va raqamli vositalardan foydalanish holatlari yoritiladi. Mazkur maqola pedagogik amaliyotning muammolarni aniqlash va ularga yechim topishdagi ahamiyatini ko‘rsatishga qaratilgan.

Abstract: This article analyzes the main problems observed during the educational practice conducted at secondary school No. 142 in the Mirzo Ulugbek district of Tashkent from December 2, 2024, to April 30, 2025. In particular, it covers the problems of teacher qualifications, lack of infrastructure, regional differences in education, the system of individual approach, and the use of digital tools. This article aims to show the importance of pedagogical practice in identifying problems and finding solutions.

Аннотация: В данной статье анализируются основные проблемы, выявленные в ходе образовательной практики, проведенной в средней школе № 142 Мирзо-Улугбекского района г. Ташкента с 2 декабря 2024 года по 30 апреля 2025 года. В частности, освещаются проблемы квалификации учителей, отсутствия инфраструктуры, региональных различий в образовании, системы индивидуального подхода, использования цифровых инструментов.

Цель данной статьи — показать важность педагогической практики в выявлении проблем и поиске их решений.

Kalit soʻzlar: maktab taʼlimi, oʻquv amaliyoti, pedagogik malaka, infratuzilma, hududlararo tafovut.

Keywords: school education, teaching practice, pedagogical skills, infrastructure, regional differences, individual approach, digital technologies.

Ключевые слова: школьное образование, педагогическая практика, педагогическое мастерство, инфраструктура, региональные различия, индивидуальный подход, цифровые технологии.

Mamlakatimizda taʼlim tizimini rivojlantirish boʻyicha koʻplab islohotlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, turli chet el taʼlim dasturlari oʻrganilib, ular amaliyotda qoʻllanilmoqda. Maktab darsliklari ham zamonaviy standartlarga mos qilib, bosqichma-bosqich qayta ishlanmoqda. Shunday boʻlishiga qaramay, hali hanuz oldimizda bir qancha hal etilishi kerak boʻlgan muammolar turibdi. Bu muammolarni hal etish esa hozirda shakllanib borayotgan yosh pedagoglar oldidagi ustuvor vazifalardan biridir. Yurtimiz oliygohlarida tahsil olayotgan talabalar oliy taʼlim davomida oʻz tajribalarini boyitish va kelajakda sohalarining yetuk mutaxassisi boʻlishlari uchun maxsus oʻquv-amaliy mashgʻulotlar oʻtashlari belgilangan. Bu mashgʻulotlar ularga universitetda oʻrganayotgan bilimlarini amaliyotda qoʻllash va sohadagi mavjud muammolarni oʻrganish, hamda ushbu muammolarga yechim topishga undovchi, taʼlim va kasb oʻrtasidagi oʻziga xos boʻlgan koʻprik vazifasini oʻtaydi.

Pedagogika jamiyatdagi eng muhim yoʻnalishlardan biridir. U maktabgacha taʼlimdan boshlab, insonning deyarli butun hayotini oʻz ichiga qamrab oladi. Bundan tashqari, jamiyat uchun ertangi kadrlarni tayyorlashdek ulkan masʼuliyat, aynan pedagoglar zimmasiga tushadi. Oʻquv mashgʻulotlari esa oʻsib kelayotgan

kadrlarga ertangi kunimiz bunyodkori bo‘lmish yoshlar bilan ishlashni o‘rgatuvchi muhim vositadir.

Bugungi shiddat bilan o‘zgarib borayotgan zamonda inson psixologiyasi ham vaqt sayin o‘zgarib bormoqda. Hayotimizni yengil qilayotgan internet, telefon, kompyuter kabi texnologiyalar insonni o‘z qobig‘iga o‘ranib olishi, o‘zini-o‘zi tashqi dunyodan izolatsiyalashiga ham sabab bo‘lmoqda. Bunday bir sharoitda o‘quvchilar bilan ishlashda va ularni dars jarayonlariga jalb qilishda ko‘plab muammolar tug‘ilmoqda. Boshqa bir muhim jihati shuki, dars jarayonlari uchun yangi metodlarni ishlab chiqish va shu bilan birga o‘quv amaliyotlarining ham ahamiyati kun sayin oshib bormoqda.

Ta‘lim sifati bevosita jamiyat taraqqiyotiga ta’sir etadigan omillardan biridir. Ta‘limning eng muhim bo‘g‘inlaridan biri esa – maktabdir. Maktab – jamiyat hayotidagi muhim institutlardan biridir. Chunki, inson 7 yoshdan 18 yoshgacha ushbu dargohda bilim olib, o‘zining kelajakdagi kasbini tanlash kabi muhim qarorlarni aynan maktab davrida qabul qiladi. 7 yoshdan (bolalik davri) 18 yoshgacha (o‘smirlikning yakuni) bo‘lgan davr oralig‘ida inson aqliy, ruhiy va ijtimoiy jihatdan tez o‘zgaradi. Xalqimizda bir maqol bor: “Yoshlikda olingan bilim – toshga o‘yilgan yozuv”. Bu bejiz emas albatta, insonning eng sermahsul davri maktab davriga to‘g‘ri kelar ekan, bu vaqtni behuda o‘tkazmaslik va bu davrda qattiq o‘qib-o‘rganishi lozim. Agar tariximizni o‘rgansak, birinchi va ikkinchi renessans ilm-fan tufayli sodir bo‘lganining guvohi bo‘lishimiz mumkin. Yevropa uyg‘onishining zamirida ham faqat va faqat ilm-fan yotadi. Agar biz mamlakatimiz ta‘limini, huddi tarixdagidek, dunyodagi yetakchi ta‘lim tizimlaridan biriga aylantira olsak, albatta, uchinchi renessansning ham poydevorini qo‘ya olgan bo‘lamiz.

Bugungi kunda maktab ta‘lim tizimimizda bir qancha muammolar mavjud: tizimdagi o‘qituvchilarning malaka va yangilanish ehtiyoji; infratuzilmaning yetarlicha rivojlanmagani; shahar va chekka hududlardagi o‘quvchilarning noteng tayyorgarlik darajasi; eski o‘quv metodlari va h.k.z. Amaliyot davomida shu kabi

muammolarni o'rganishga harakat qildim. Ushbu muammolar quyidagi tarzda tahlil qilinadi:

Birinchi, tizimdagi o'qituvchilarning malaka va yangilanish ehtiyojiva eski o'quv metodlari: maktablardagi, ayniqsa chekka hududlardagi, o'qituvchilar eski metodlardan foydalanishadi va bu o'quvchilarni darsga jalb qila olmaslikka olib keladi. Natijada, o'quvchilar yoki bir-biri bilan gaplashib, yoki telefoni bilan band bo'lib darsga e'tibor qaratmaydi. O'quvchilar darsga e'tibor bermagach, o'qituvchining ham motivatsiyasi pasayadi; bu holatda esa dars samaradorligi pasayadi. Bu holatni bartaraf etish uchun mutasaddi tashkilotlar qilishi mumkin bo'lgan chora bu – eski metodika bilan dars o'tuvchi o'qituvchilarni malaka oshirish dasturi doirasida qayta tayyorlash va yangi metodlarni o'rgatishdir. Ayni vaqtda biz texnologiyalar davrida yashamoqdamiz. Zamonamiz esa o'qituvchilardan dars jarayoniga kreativ yo'l bilan yondashish va zamonaviy texnologiyalar yordamida dars jarayonini qiziqarli yo'l bilan tashkil etishni talab qilmoqda. Malaka oshirish kurslarini yoshlari katta bo'lgan, hamda texnologiyalardan unchalik xabari bo'lmagan pedagog xodimlarimizni qayta tayyorlashda bizga tayanch vazifasini bajaruvchi tizim sifatida shakllantirish mumkin. Maktablarimizda faoliyat yuritayotgan va texnologiyalarni amaliyotda qo'llashda qiynaladigan o'qituvchilar sonini aniqlash va ochiqlash, hamda ularni texnologik yutuqlar bilan tanishtirishni va bu haqida muntazam ommaga ma'lumot beribni tizimli ravishda yo'lga qo'yish zarur.

Ikkinchi, infratuzilmaning rivojlanmagani: ko'plab maktablarimizda o'quv-laboratoriya xonalari va sport zallari mavjud emas. Maktabdagi biologiya, kimyo va fizika fanlari dasturlarida laboratoriya mashg'ulotlari o'tkazilishi rejaga kiritilgan, lekin amaliyotda mashg'ulot o'tkazilishi uchun hech qanday sharoit yo'q; o'quvchilar ushbu fanlardan maxsus daftar tutib, ushbu mashg'ulotni o'taganliklari haqida hisobot yozishadi. Hisobot amaliyotda bajarilmagani uchun, uning samaradorligi past bo'lmoqda. Texnologiya fani darsliklarida ham ko'plab

amaliyotda sinab ko'rish uchun topshiriqlar berilgan, lekin texnologiya xonalarida buning uchun yetarli asbob-uskunalar mavjud emas.

Uchinchi, shahar va olis hududlardagi yoshlarning noteng tayyorgarlik darajasi: ko'plab olis hududlarimizdagi ta'lim sifati shahar joylarga qaraganda pastroq. Yunisefning 2020-yilgi "O'zbekistondagi bolalar vaziyatining tahlili" nomli hisobotida O'zbekistonda shahar hududida yashovchilarning qishloqdagilarga qaraganda oliy ta'lim olish ko'rsatkichi 2 baravar yuqori ekanligi ta'kidlangan.

Bu muammoni hal qilish uchun hukumat bir qancha choralar ko'rmoqda; O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 12-yanvardagi "Olis hududlardagi byudjet tashkilotlariga malakali mutaxassislarni jalb qilish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarorida olis hududlarga borib ishlayotgan mutaxassislar uchun bazaviy hisoblash miqdorining 50 baravari miqdorida bir martalik boshlang'ich yordam puli va ular ijaraga olgan uy-joylar uchun bazaviy hisoblash miqdorining 2 baravari miqdoriga har oyda kompensatsiya to'lash; hamda Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 7-iyundagi 471-son qarori bilan tasdiqlangan "Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida boshqa hududlardan kelib faoliyat yuritayotgan pedagog hodimlarga maxsus ustama berish to'g'risida"gi qarori; hamda Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 15-oktabrdagi "Ta'lim darajasi yuqori bo'lmagan maktablarga malakali o'qituvchi-pedagoglarni jalb qilish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 646-son qarorlari shular jumlasidandir. Sobiq "Xalq ta'limi" Vazirligi 2022-2023 o'uv yilida 1409 ta "qizil" toifadagi maktabga 500 nafar pedagog jalb etilgani; 2024-yilgi "2023-yil sarhisobi"ga bag'ishlab o'tkazilgan matbuot anjumanida 2023-yilda "qizil" toifadagi maktablar soni 1526 tadan 404 taga kamayganini e'lon qilgan.

To'rtinchi, umumta'lim maktablarida o'quvchilar bilan individual ishlash tizmi shakllanmagani: O'zbekiston umumta'lim maktab tizimi asosan jamoa bilan ishlashga asoslangan, har bir o'quvchi bilan alohida ishlaydigan tizimning bir nechta elementlari mavjud bo'lsada, hali hanuz to'liq shakllanmagan. Bunday tizim hozircha prezident maktablari va ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasalarida qo'llanilmoqda. So'nggi yillarda Finlandiyata'lim tizimini yo'lga qo'yish bo'yicha bir qancha ishlar amalga oshirilmoqda: fin ta'lim tizimini o'rganish; ayrim maktablarda sinov tariqasida fin modelida darslar tashkil etish, o'qituvchilarni malakaviy tayyorlash va b. Finlandiya ta'lim tizimi bugungi kunda jahondagi eng mashhur ta'lim tizimlaridan biri bo'lib, "Kam yuklama, kuchli sifat" prinsipiga asoslangan. Lekin, bizning maktablarda esa o'quvchilar soni ko'p va yuklamalar yuqori. O'quv rejalari va fanlar soni Finlandiyadagichalik ixcham emas. Finlandiya tizimi yuqori malakali va mustaqil qaror qabul qiluvchi o'qituvchilarga tayansa, o'zbek o'qituvchilari hali hanuz "ma'ruza va nazorat" uslubida ish yuritishmoqda. Finlandiyada o'quvchilarning ichki motivatsiyasi muhim bo'lib, ular uchun baho ikkinchi darajada; bu borada ham kamchiliklarimiz mavjud. Qolaversa, fin tizimi texnologiyaga asoslangan o'quv resurslarini talab etadi; ko'plab maktablarimizda kompyuter va internet vositalari hali ham yetarli emas. Fin tizimini samarali joriy etish uchun keng ta'lim tizimida ko'lamli islohotlar amalga oshirilishi lozim. Dars yuklamalarini qisqartirib, fin tizimiga integratsiya qilishdan tortib maktablarning texnologik ta'minotini yaxshilashgacha...

Beshinchi, o'quvchilarning maktabga telefon olib kelishi: ushbu masala global ta'lim tizimlarida ham ko'tarilayotgan muhim masalalardan biridir. Masalan, Fransiya maktablariga telefon olib kelish ta'qiqlangan. Angliya maktablarida esa telefonlarni sinfxonaga olib kirish mumkin emas. Lekin Finlandiyada agar o'qituvchi ruxsat bersa, ta'lim maqsadida foydalanish mumkin. O'zbekistonda ham telefonlardan faqat ta'limiy maqsadlarda foydalanish uchun ruxsat berish mumkin

lekin, buning uchun qat'iy ichki intizom va o'qituvchilar va otalarning o'zaro birdamligi muhimdir.

Maktab tizimidan ko'zlangan yana bir maqsad bu – o'sib borayotgan avlodga ta'lim bilan bir qatorda tarbiya berishdir. Bu borada maktab tizimi o'quvchining ota-onasi va mahalla bilan yelkama-yelka ish olib boradi. Maktab – bu faqat bilim emas, balki insoniylik, muomala, mas'uliyat va milliy qadriyatlarni o'rgatadigan dargohdir. Tarbiya bo'lmasa, ta'lim samara bermaydi. Zamonaviy o'zbek pedagogikasi otasi hisoblanmish Abdulla Avloniy shunday degan: “Tarbiya biz uchun yo hayot – yo mamot, yo najot – yo halokat, yo saodat – yo falokat masalasidir”. Chunki, yetuk jamiyat qurish uchun o'sha jamiyat a'zolari har tomonlama barkamol, ma'nan yuksak shaxs bo'lmoqlari lozim. Ta'lim tizimi bizga bilimli, o'z huquqlarni biladigan va oqni qoradan ajrata oladigan fuqarolarni voyaga yetkazib berishi zarur. O'quvchilar o'qituvchilardan faqat ilm emas, balki hurmat, sabr, muloqot va odobni ham o'rganishlari zarur. Masalan, Yaponiyaning ko'plab maktablarida sinfxonalarni farroshlar emas, o'quvchi va o'qituvchilar tozalaydilar. “Souji” deb ataluvchi bu amaliyot dars jadvaliga kiritiladi va o'quvchilarga mas'uliyat hissini beradi, shuningdek ular kattalarga hurmat ko'rsatish, tabiatga e'tiborni shakllantirish, jamoaviy ishlash va mehnatni qadrlashni o'rgatadi.

Umum ta'lim maktablarimizda ham tarbiyaga asoslangan va o'zbek mentalitetini rivojlantiruvchi mana shunday tizimlarni bosqichma-bosqich va tizimli tarzda yo'lga qo'yishimiz mumkin. Masalan, Payshanba kunlarini “Tozalik kuni” deb e'lon qilib, shu kuni sanitar-gigiyenik madaniyatni rag'batlantiruvchi “eng toza sinf” nomli tadbirlarni o'tkazish; Juma kunlarini “Milliy qadriyatlar” kuni deb e'lon qilish va o'quvchilarni shu kunda milli kiyimlardamaktabge kelishga targ'ib etish va b.

Xulosa sifatida quyidagilarni ta'kidlash mumkin, umumta'lim maktablarimizda bir qancha muammolar mavjud va bu muammolar yechimi yo'q

bo‘lgan muammolar emas. Mavjud kamchiliklarimizni oila – mahalla – maktab va hukumat hamkorligida, birdamlikda hal etish mumkin va shu usulda samaraliroq bo‘ladi. Muammolarni hal etish uchun ba’zi o‘qituvchilarni malaka kurslariga jalb etish; maktab tizimida zamonaviy texnologiyalardan keng foydalanish tizimini yo‘lga qo‘yish; maktablarda individual ta’lim tizimini rivojlantirish; shahar va chekka hududlar o‘rtasidagi ta’lim tafovutini bosqichma-bosqich yo‘q qilish; o‘quv amaliyotini talabning o‘z ustida ishlashi va bu kabi muammolarni aniqlash, hamda ularga yechim topishga qaratilgan bir tizimga ayantirish va boshqa choralar orqali yechsak bo‘ladi. O‘zbek maktablarida jahonning ilg‘or tajribalaridan mahalliy mentalitet va sharoitlarga moslashtirgan holda keng foydalanish bolalarda nafaqat bilim, balki hayotga tayyorgarlik, jamiyatga hurmat va shaxsiy mas’uliyatni mustahkamlaydi. Zero, kelajak jamiyatining poydevorini bugungi maktab o‘quvchilari tashkil etadi; aholimizning qarib 18,4 foizi (2024). Ularni bilimli, barkamol inson qilib tarbiyalash esa, bizning eng muhim vazifamizdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. “O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 12-yanvardagi qarori: Oliy hududlardagi byudjet tashkilotlariga malakali mutaxassislarni jalb qilish chora-tadbirlari to‘g‘risida.” Lex.uz, <https://lex.uz/uz/docs/5232643>
2. “Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 7-iyundagi 471-son qarori: Umumiy o‘rta ta’lim muassasalarida boshqa hududlardan kelib faoliyat yuritayotgan pedagog hodimlarga maxsus ustama berish to‘g‘risida.” Lex.uz, <https://lex.uz/uz/docs/4370541>
3. “Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 15-oktabrdagi 646-son qarori: Ta’lim darajasi yuqori bo‘lmagan maktablarga malakali o‘qituvchi-pedagoglarni jalb qilish chora-tadbirlari to‘g‘risida.” Lex.uz, <https://lex.uz/uz/docs/5672312>

4. UNICEF Uzbekistan. Situation Analysis of Children in Uzbekistan 2020. UNICEF, 2020, <https://www.unicef.org/uzbekistan/en/reports/situation-analysis-children-uzbekistan-2020>
5. “Xalq ta’limi vazirligi: Qizil toifadagi maktablar soni 1526 tadan 404 taga kamaydi.” Xalq Ta’limi Vazirligi Rasmiy Sayti, 2024, <https://uzedu.uz/oz/news/2023-yil-sarhisobi>
6. Avloniy, Abdulla. Turkiy Guliston Yoki Axloq. Toshkent: Noshir, 1918
7. Sahlberg, Pasi. Finnish Lessons: What Can the World Learn from Educational Change in Finland? Teachers College Press, 2011
8. O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasi. Aholining yoshi bo‘yicha taqsimoti: 2024. stat.uz, <https://stat.uz>